

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

ՀԱՆԴԵՍ ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ

Մամուլը շարաթը մեկ անգամ պիտի հրատարակուի:
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինճիրլէ—խան վերի յարկ
թիւ 18:
Դուրս երթալից թերթից փոստայի ծախքը առնողին վրայ է:

Տարեկան գին դահեկան կանխիկ 60
Վեցամսեայ » » 35
Մէկ թիւը » փարսյ 30
Ծանուցմանց տողն է դահեկան 2

Թիի 13

Ա. ՏԱՐԻ 1869

ԱՊՐԻԼ 19

ԱԶԳԱՅԻՆ

Պատրիարքարանէն հետեւեալ պաշտօնա-
կան հեռագիրները հաղորդուած են մեզ:

ԿՆՈ մարտ 9 թարիխի իւր մագամի ճէլիլի Սա-
տարէթ իւզմայէ խըթապէն Երզնիւրիւմ վիլայէթին-
մէջ թէլէղրաֆիստի մարտի տըր:

Մուշտէ քեային Գըզըլ քիլիսատէն մէսրուքէ էշ-
եանն զահիրէ իխրաճը զըմննտէ իթթիխազ վէ
թէշէպլիւս օլունան թէտապլիւր վէ էսպապ քէյֆի-
յէթի արդ օլունմուշ. պու պապտէ մահալի իւր
միւթէվալիյէն մալիւմաթ վէ թալիմաթ ալընուպ
վէրիւմէքտէ պուլունմուշ խոթ. միւճէրրէթ գուվլէի
փատիշահի վէ խանէյի թէվէճճիւհաթը ալիի խըտի-
վիլէրի իւր էշեայի մէսրուքէտէն եէտի առէտ սիւմ
Խաշ իւր վէ սաիր պազը էշեա զահիրէ չըգարըլուպ
պազըլէսինին տախի տէրտէսթ խիլիմէսի մէմուլի
զալի պուլունմուշ, վէ պու քէյֆիյէթ հահալիյի Խը-
րիսթիյանն թաթմինի հալլէրինի մուճիպ օլտըղը
միսլիլու, պիթէվիֆիդիսի Թաալեա՝ հալալիի մէր-
զումէ իսահաթի մաթլուպէսինին սիւրաթ իսթիհ-
սալինէ ֆէվլ իւլ առէ իթինա խիլմիշ տիր. ֆէր-
ման:

ԿՆՈ մարտ ԿԱ թարիխի իւր մագամի ճէլիլի
Սատարէթ իւզմայէ խըթապէն Երզնիւրիւմ վիլայէ-
թինտէն մէվրուտ թէլէղրաֆիստի սիւրէթի տըր:

Մուշտէքի քիլիսատէն մէսրուք էշեատէն պիր
մըգտարը Խըզան զաղապընէ թապի Գուլփիք գարի-
յէսինտէ մէրֆուս խուսկի ինա էլ խթինթադ անկ-
լաշըլարադ, կէչէնտէ մէմուրի մախսուս կէճտէ-
րիւմիշ խոթ. տէսթիարի թէվէճճիւհի ալիլէրի իւր
էշեայի մէղքիւրէտէն աօզան իւշ առէտ Խաշ վէ

զանալի վէ սաիրէ քի թախմինէն իկիրմի գըյէ գա-
տար ալմանիի սիւմ զահիրէ չըգարըլուղը պու քէր-
րէ պա թէլէղրաֆ պիլտիլիմիշ, վէ սաիրէլէրին
տախի թահարրի վէ տէրտէսթլէրի էմրինտէ մուս-
վէնէթի իճապլիյէ իճրապը Տիյարպէքիւր վիլայէթին
եազըլմիշ օլմաղըլէ, մաէթ թէշէքքիւր արգի քէյ-
ֆիյէթի չըգարաթ օլունտի. ֆէրման:

Պապը Ալիյէ ԿՆՈ նիսան 9 թարիխի իւր Երզնի-
ւրիւմ վիլայէթինտէն վարիտ օլան թէլէղրաֆիստի-
նին խիւլասապը տըր:

Մուշտէ քեային Գըզըլ քիլիսա էշեայի մէսրու-
զանտէն սուուրտէ թապի Գուլփիք գարիյէսին-
տէ պու քէրրէ տախի սէքիզ առէտ շուրջառ տի-
նիլան էլպիսէյի մախսուսէ իւր իւշ առէտ կէօյիւս-
իւք վէ գօլշադ վէ բուրվառ վէ իքի առէտ փիլոն
վէ եէտի առէտ մանաթըր կէօմէկի վէ պիր չիֆթ
փապուճ զահիրէ չըգարըլուղը՝ մահալի մէղքիւրէ
կէճտէրիլան մէմուրտէն ալընան թէլէղրաֆ մէա-
լինտէն անկլաշըլմիշ օլմաղըլէ պէյսնի հալէ իսթի-
տար գըլընտը:

14 ապրիլ 1869

Ի Պատրիարքարանի Հայոց

Կ. Պօլիս:

— Կարինէն երեք շաբաթ առաջ թղթակիցնիւ
գրած էր որ՝ Չարսանճադի Առաջնորդ Սրբ.
Նեվրուդեան Յովհաննէս վարդապետը տեղա-
կան կուսակալութեան միջոցաւ մասնաւոր հսկո-
ղութեամբ մը կարին բերուեցաւ, սակայն ի՞նչ
սխառմառաւ ըլլալուն համար որոշ չէր բացատ-
րուած ուստի կապուսէինք պաշտօնական տեղե-

կուծիւն մը ստանալու որ զայն հրատարակէ ինք 'ի տեղեկութիւն ազգայնոց :

Մինչեւ հիմա թէ մեզ և թէ առ Պատրիարքարանն ուղղուած գրերը՝ տակաւին այս մասին լոյս մը չտուին :

Այս պատճառաւ Ամեն . Տեղապահ Ս . Հայրը այս շաբթու յատուկ նամակ գրեց կարնոյ վեմ . կուսակալին՝ որ առ այն պէտք եղած բացատրութիւնները իրեն հաղորդէ :

— Ուրախութեամբ կը հրատարակենք թէ Սահմանադրութեան առաջին կարեւորագոյն մասին վերաքննութիւնն աւարտած և յառն խորովոյ յանձնուած է :

— Պետնիոյ , Ատիամանու և Մանճըլլիի Առաջնորդ . Գեր . Սրապիոն Սրքեպիսկոպոսին առ Պատրիարքարանն հեռագրած տեղեկութեանց վրայ , Մարզուանցի Տիվրիկեան Յովհաննէս վարդապետը Պէյքօղի եկեղեցին քարոզչութեան զրկուեցաւ :

Ձենք գիտեր թէ Գեր . Եղեւսեան Սրբազանի այս նկատմամբ հրատարակած ամբաստանիչ նամակը ինչ կշիռ կ'ունենայ մարդկութեան կը բօնից և խղճերու առջեւ :

— Կիմանամք թէ այս օրերս Պատրիարքարանի մէջ տեսնուած տարօրինակ խնայողութիւնը՝ Տնտեսագիտութեան մէջ նոր էջ մը աւելցնելու չափ կարեւորութիւն ունի եղեր :

Ամեն բանին չափաւորն է գովելի : Բայց յիշեալ խնայողութեան ծայրայեղութիւնը պատիւ չը բերեր ամբողջ Տաճկաստանի Հայ ժողովուրդը ներկայացնող կեդրոնատեղոյն :

Ասոր պատասխանատուութիւնը չենք գիտեր , ժողովուրդին թէ նորապէս ժողովն կը վերաբերի :

— Տեղապահ Սրբազանը այս շաբթու գիր մը ուղարկած է Հալէպու վալիին՝ որպէս զի պէտք եղած միջոցները կանխաւ 'ի գործ դնէ՝ Սսեցի Նիկողոս եպիսկոպոսի Սուրբ . Միւռոն օրհնելու և Եպիսկոպոս ձեռնադրելու յանդիմութեանց տեղի չը տրուելու համար :

— Հետեւեալը՝ նախընթաց ուրբաթ օրուան Մշեցի Մատթէոս քահանային նկատմամբ Մեծ . Ստեփան Սղա Մ . Պիլէզիկճեանի կողմանէ Ամեն . Տեղապահ Ս . Հօր ներկայացուած բողոքագրին պատճենն է :

Ամեն . Սրբազան Հայր .

Մշեցի Տէր Մատթէոս հօրը համար քանի մը լրատագրաց միջոցաւ վերջին օրերս եղած ա'բաստանութիւնը անիրաւ ըլլալուն համար ներկայիս կը բողոքեմ որ յիշեալ քահանային գնացած տունը իմ ընտանիքս ալ ներկայ գտնուելով՝ ամենեւին համեստութեան դէմ խօսք չը բնաւին եղած չէ . այլ ուղղակի ողորմութիւն խնդրեր է . որուն համար առաջի Աստուծոյ եւ առաջի մարդկան վկայելով կատորագրեմք :

11 Ապրիլ 69

Կ . Պօլիս :

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Վասպուրական . — Ազգային վանորայք : — Սրմաշ : — Եթովպիոյ նուիրակները : — Անճնա նուէր ընկերութիւն : — Քանի մը խօսք եւս :

Մինչդեռ աչքերնուս արցունքը հաղիւ դադրած էր Մշոյ և Չարսանճագի տխուր անցելոյն նկատմամբ , և ահա՝ Վասպուրականէն աղիոգորմ կականաց նոր գնժկան մը կը հասնի :

Այն երկիրը , որուն բաղմամարդութեանը 'ի կշիռ չեն դար Հայաստանի միւս դաւառները . այսօր իւր աղէտներովն ալ քան զամենը կը դերազանցէ :

Ոչ հասակ՝ ոչ սեռ՝ և ոչ ո՛ր և իցէ մարդկային նկատմունք ապերասան Շէյխերուն աւրիւնախանձ ձեռքերը չեն կասեցններ :

Հասարակաց կարգին ըմբոստ և բնութեան անբռնաբարելի օրինացն անպատկառ՝ այս մը լեզին վրանարնակները մերթ այսր և մերթ անդր աւեր և մահ կը սփռեն , հաւատարապէս արհամարհելով Տէրութեան պատժահատոյց բազուկը և իրենց բաղմացուցած որբերուն և այրիներուն սրտատուջոր հեծեծանքը :

Քրդաց օրէնքը նոյն իսկ անօրինութիւնն է . և իրաւունքը՝ հարստահարութիւն :

Իսկ ասոնց արդատիքը միշտ մեր Ազգին բաժինն է :

Այսպիսի ոճիրները լռելը արդարեւ մեծագոր Տէրութեան արդարակորով դիտաւորութիւնները չի ճանաչել կըլլայ :

վերքը գոցելով՝ բոց չը դաներ :

Եւ ինչ որ խառն ժողովր՝ Մուշի և Չարսանճաղի խնդրոց պէս այս կենսական խնդրոյն համար ալ կայսերական բարեխնամ կառավարութեան անմիջական տնօրինութիւնն հայցելով՝ վաստակականի թշուառ ժողովրդոց ապերախութիւնն, երանութեան փոխել և բարբարոս ձեռքերուն արժանաւոր հասուցում մը ընել տայ :

Սնցեալները՝ փխրտերու ձեռամբ մեր վանքերէն մէկ քանին կապտուեցան : Պէտք է զարմանալ արդեօք, և միթէ մեր Աղդին վանքերը՝ արդէն մեծաւ մասամբ անչէն և աւերակ չե՞ն նոյն իսկ մեր վանական հառարակութեան շնորհիւ :

Որչափ մեծադին հնութիւններ և ձեռագիրներու շեղակոյտներ կան վանօրէից մէջ յանգէտս ցեցերու ճարակ մատնուած :

Առաջնորդական վանքերն անգամ Բաղամբուրան Մեղաներու տեղ՝ ծղրտելով և պղերգներով լի են :

Քանի վերաբարկիրներ կան՝ իրենց ստորագրութիւնն իսկ գծելու անկարող : Խորոք ու տեղ, լաւ ըմպել, և խաղաղ ննջել : այս իսկ է անոնց մենական կեանքը, ճակատագիրը և վախճանը :

Ասոնք ապացուցուած իրողութիւններ են :

Վանքերը՝ ըստ ինքեան, կրօնից և բարոյականութեան հայրենիք լինելու համար սահմանուած կերտուածներ են, յորոց ազգը՝ իրաւամբ կ'սպասէ իւր սրբազան շահերը :

Վանքերու նիւթական հարստութիւնը՝ ժողովրդոց արդար լուսնայնութեն գումարն է :

Ասոնք ազգին են, անհատական ստացուածք չեն : Իւրաքանչիւր ազգային անհատ՝ իրաւունք ունի անոր վրայ, բայց և ոչ մէկը անոր տէրն է, ըստ որում մասնաւորաց սեփականութիւն չէ ըսինք : Բայց ի՞նչ օգուտ որ տակաւին Աստուծոյն ու Սբնայնութեան ամօր տունին հայաստանի շատ վանքերու մէջ : Ասիկա ցաւալի պարագայ մ'է, զոր մինչեւ ցարգ եկեղեցւոյ հեղինակութիւնն ու Ազգ. վարչութիւնները գծազգաբար անտես ըրած են :

Աղդային վանքերէն յատուկ նշանակութեան արժանի է, Արմաշու ժառանգաւորաց Ուխտը, որ այս օրերս մեծ կարեւորութիւն առած է Աղդին ճամբրիտ շահը իրականացէս մտածողին ուշագրութեանը առջեւ :

Արմաշ անջրդէի վանք մը չէ : Ունի ճոխ թանգարան մը, գալրոց, մամուլ և ընկերութիւն. որոնցմով ուրիշ վանքերէն չատր կը դերազանցէ :

Այս միանձնական Գասը՝ երեք տարի յառաջ, վանքին ընթացքը չանդամախուժելու համար, ուղեց որ նոր վանահօր ընտրութեան մը հետ, նաեւ նոր և օգտակար կարգադրութիւն մը մտածանէ, այսինքն վանքը՝ առաջնորդական վիճակէն բաժան պահէ : Այս բաղձանքը մասնաւոր խնդրագրով ժամանակին վարչութեան ներկայացուց, յորմէ և սիրով ընդունուեցաւ :

Ոմանք կ'առարկեն թէ այս որոշումը հաստատման առաջին քայլն էր, անիշխանութեան ժամանակին մէջ գործուած իրողութիւն մ'էր և այլն, ուրեմն անընդունելի էր :

Կը պատասխանենք,

Մահմանդրութիւնը՝ որ երկնապարգեւ իրաւանց արձագանգն է, կարծեմք կը ներէ այս պիտի բարենպատակ դեղձման մը : Եւ թէ Կոստանթնուք օրէնք չունի :

Ի՞նչ ընելու էին Ազգ. ուսումնական յառաջադիմութեանը համար այս ուխտեալ մենակեացները իրենց հին ընթացքով — վճատելու էին — թերեւս այնպէս կուղէին ոմանք :

Բայց ժողովուրդը այսուհետեւ իր սրտին հետ, իր զգացման հետ խօսող հոգեւոր Մշակներ կ'ուղէ :

Արմաշու արդի գահացուցիչ ընթացքը՝ իւր ապագայ յաղթութեանը երաշխէսն է :

Այսպիսի գեղեցիկ յոյսերով լցուած՝ մեր ուրախութիւնը՝ աւելի կը զանք քան եթէ կըրնանք բացատրել : Վստահ ըլլալով որ միշտ այդ յոյսը իրեն արդասիք ունի ազգին մէջ այնպիսի եկեղեցականներ ծնիլ՝ որոց ազգը ծարաւ է իր պատուոյն և ապագային համար :

Եթովպիոյ ազգային նուիրակաց ինքնագիր նամակին ընդօրինակութիւնը սիրտ ի թինդ

մենք եւս կարգացինք ասկէց առաջ Հայերէն լրագրաց մէջ :

Յիշեալ նամակը այսուհետեւ պատմութեան մէջ իւր տեղը ստացած է, Հայէջը նուաճող Սնդղիական բանակին շքեղ օրագրութեանց քով :

Սահակ եպիսկոպոսին դեսպանութիւնը քիչ փառք չաւելցնելու առ հասարակ բոլոր Հայ կը ղերին . որոյ միայն պահուած էր աշխարհակալ մեծազօր Տէրութեան մը լէզէոններուն աջակից գանուկը փառաւոր պաշտօնը :

Երախտագիտութիւնը պարտաւորութիւն է :

Բրիտանական ազգը օրինօք կը պարտաւորի յանուն երախտագիտութեան , անոնց ազատութեան խնդիրը՝ անյապաղ լուծել :

Այն խնդիրը՝ որոյ գործնական լուծումը թէեւ կնճռալից կերեւէր , բայց այնչափ արդիւնաւոր՝ որ երախտագիտութեան փոխադարձ մը կը շինէ ամբողջ ազգի մը սրտին մէջ , և միանգամայն վեհանձնութեան կենդանի օրինակ մը բոլոր աշխարհի առջեւ :

Եւրոպիոյ նա մանաւանդ Ամերիկայի մէջ մեծ կարեւորութիւն ունին կիրականօրեայ դըպրոցները :

Ստոր պէտքն մեր Ազգն ալ զգաց . Եւ անհաշիւ այսօր Անձնանուէր ընկերութիւնը — որ յիշեալ օգտակար նպատակաւ հաստատուած է — Ազգ . յառաջագիմութեան մէջ հսկայ քայլ մը առնելով՝ իւր ճիւղերն մինչեւ իսկ Բաբելոն , Նինուէ և Ասորեստան կ'ընդարձակէ :

Յարատեւութիւնը՝ պարտաւորութեանց շրջանն է : Հետեւաբար պարտաւորութեանց յարատեւ գործողութիւնը՝ յառաջագիմութեան ենթական :

Անձնանուէր ընկերութիւնը՝ այն աստիճանով աղօտ ընկերութիւններէն չէր , որք գիտաւորներու պէս երբեմն պըլպըլով հետաշինջ կ'ըլլան :

Ընկերութեան մը գլխաւոր գրամագլուխը՝ հասարակութեան համակիր ցոյցերն են :

Եւ այս ընկերութեան յառաջագիմութեան արդիւնքը մեր բեռնակիր պանդուխտ և թըշուառ եղբարց ներկայ և ապագայ երջանկութիւնն է :

Մեծայարգ Բ . Ղաղարոսեան Էֆէնտին այս ընկերութեան գործօն դայեակն է , որ ամէն կիւրակէ օրեայ տաժանելի աշխատութեամբ և դիւցազնական անձնուրացութեամբ անյողդողդ կը շարունակէ իւր ընթացքը՝ անձնութեան սէրը և ոգին աւերակ սրտերու մէջ վառ և արծարծուն պահելու համար :

Ապաքէն այս անձին կեանքը՝ ազգասիրութեան և անձնուրացութեան շղթայ մ'է , զորս ժամանակը յայտնեց :

Ազգասիրութիւն մը , որ բոլոր անձնուէր սանուց երախտապարտ զգացմունքները հրապարակաւ ընդունելու յաւիտեան իրաւունքն ունի :

Անձնուրացութիւն մը , որուն շրջանը Գ տալին անցաւ , և տակաւին անսասան իւր նպատակին կ'ծառայէ :

Պատմութեան կը վերաբերի այսպիսի եղաւան անձանց դուրազ յօրինելը :

Ոչ սակաւ խաւարասէր տմոյն կրից տեղատուութենէ և մակընթացութենէ ետքը , վերջապէս Խառն ժողովը որոշեց որ Սերաստիա յատուկ քննիչ մը զրկուի աստուածամարտ քննիչ մը ազգաւեր և անհամբոյր արարքը քննելու :

Մենք այս անձին հրեշտակային վարուցը թէ և թարգմանն ըլլալ չենք ուզեր — վասն զի իւր սրբագործութիւնները թիւ չունին — սակայն քանի որ անոր բարոյական մարդը՝ արդէն դատի տակ է , և քանի որ իր վրայ ապացուցուած ամբաստանութեանց փոխարէն զիջլ և ապաւալ չ'ցցունելու , հարկաւ կ'պարտաւորինք այս առթիւ քանի մը խօսք եւս ընել , ինչ որ Սերաստացւոյ շահը կը պահանջէ , և ինչ որ երկուստեք մէջ բերուած ծանուցեալ փաստերը կը ներեն :

Լրագիրը՝ արդարութեան բեմն է . Հոն կը թաղաւորէ հասարակաց կարծիքը :

Ուստի երբ ամբաստանեալ առաքելայաջորդ մը՝ իւր կրօնքը ու խիղճը քնայնելով միանգամայն ամբաստանող կը հանդիսանայ , երբ կարապետ Եպիսկոպոսն ու իր թերափաստաբանները յանուն Սեւտարանի՝ օրինաւոր և համեստ փաստերու փոխարէն , հակառակութիւնը իրենց ղէնք կը դենուն , արդեօք ժողովուրդ

դին կասկածները ևս քան զևս բողոքապատկուելու տեղիք չե՞ն տար: Իրաւունք չունի՞ նա՝ կարծելու թէ, Կարապետ Եպիսկոպոսի չքմեղութիւնը հաստատող օրինաւոր փաստեր երբէք չկան:

Թող գիտնան եպիսկոպոսին Խաչատուրեան, որ քիմքն ու կիրքը օրինաց առջեւ կցնդին: Անցան այն ժամանակները, ուր Հրէն Խաչատուրեանը դատուէր: Սուրին ծայրը՝ ալ իրաւունք չմնաց...

Թող գիտնան նաեւ որ պատիւը փնտռել կամ պատիւը պահանջել իրաւունքը փնտռել կամ իրաւունքը պահանջել ըսել է: Սակայն ասոր համար ալ երկու բան կը պահանջուի, զորս իրաւաբանութիւնը կը սորվեցընէ մեզ, այն է, փաստի բնութիւնն ու փաստի զօրութիւն:

Ուրեմն Կարապետ Եպիսկոպոսը կը պարտաւորէր հասարակաց դպրեման թեան դժպէտի պատճառը բառնալու համար՝ կանխաւ իւր վրայ հաստատուած դրաւոր ամբաստանութիւնները փաստի բնութեամբ և զօրութեամբ հերքել, որպէս զի իւր խղճին արդար խոստովանութիւնը և անկեղծ վկայութիւնը յերեւան գար. ապա թէ ոչ, կըսենք բացարձակ ազատութեամբ թէ, Կարապետ Եպիսկոպոսը՝ արդարեւ այսօր իւր եպիսկոպոսական արտախուրակովը և երբայեցի յամառութեամբը թէ և Պիղատոսի առջև ալ արդարանայ, սակայն երբէք չարդարանար Քրիստոնէութեան քով...

Ա. Յ. ԱՅԿԱՅԵԱՆ

ՁԱՏԿԱԿԱՆ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆ

Եկածը Զատիկ, քսակնիս բացինք, ինչ ընենք նայինք, ժամանակ չունինք:

Ձկայ մէկը՝ որ իր հագուստներէն զզուած, հինը ձգելով նորին աչք զարկած չըլլայ:

Մանուկը՝ իր նոր հագուստներուն առջեւը կանթեղ մը վառած, երիտասարդը իւր յոյսը դերձակին և կօշկակարին վրայ դրած, կանայք՝ գիշերները վրձնուկը դրած ու ցորեկները շուկայները թափառիլ սկսած, ամենքն ալ անհամբեր դատիկը չունով կը քաշեն:

Ամեն արհեստաւորք և գործաւորք՝ բոլոր յոյսերնին այսօրուան ձգած, սուտն ու իրաւը

մէկըմէկ խառնած, մէկին տեղ տաւոր առնել կը աքնին:

Քահանայք աչուրնին չորս կողմ դարձուցած, իրենց խնդումը անզուտ պահած, մէկ կողմէն տուն — օրհնէքի պատրաստուած, միւս կողմէն արդիւնաւոր պաշտօն երազած, այսու ամենայնիւ չորեքդրամեանը չեն մոռցած:

Վերջապէս ամեն աստիճանի սննդինք՝ ընտանիք, հարուստ և աղքատ օրիորդ մանկիկ, բոլոր մտածմունքնին զատկին դարձուցած, չափէ դուրս ոչինչ ծախքերով բեռնաւորած, իրարու հետ միցելու են պատրաստուած:

Մէկ կողմէն ասոնց հայրեր երկներ, միջոց ունեցող խել մ'ալ պարտատէր, գիշեր ու ցորեկ հաշուին ու մաշուին. ծախքին երկու ծայր՝ չեն կրնար բերել իրար: Յորեկը չուկան՝ խեղճ ու կրակ ձեռն ի ծնօտ, իրիկունը տանը վրով ուսկը արդէն շատերուն ծանօթ:

Թողունք տան մէջ եղած խօսակցութեանց վիճարանութեանց և յումպէտս վատնուած ստակներուն ինչ դժուարութեամբ ձեռք անցնելը, խօսինք միայն զատկի առթիւ բացուած հանդէսին վրայ:

Վերջին օրերս հաղարաւոր մարդիկ, արք՝ կանայք՝ ծերք՝ աղայք՝ Մահմուտ փաշա ելած և Բերա թափառած, իրենց՝ սարսափելի ծախուց դռներ կը բանային. խանութպանները՝ Փախալէսէ՝ ըսելով՝ վեր վեր կը ցատկէին. յաճախորդները՝ մէկ խանութը թողլով միւսը կերթային:

— Սամիկ, քալէ վարի խանութը:

— Ախպար, տօնիկ հէմ եաղլըն է հէմ խըշլըն, հիմա աստուծոյ համար պիտի ըսենք ա:

— Էս չիտեմ, հէմ կըսես քի փարաս չօղտեր, հէմ ար տէյմէ պանի չէս հաւնիր:

— Ալած աքսինիդ, այ էֆէնտիմ:

— Իշտէ տէտիլիմիդ կիպի:

— Քայ տէտիլիդ:

— Ի՛նչ ալ թըն:

— Քիւսա իլա եճք. անատիմ, ալաֆայտ ծաքսինիդ:

Ասոնք աչուրնին հոն թողած դուրս ելան, երկուք ալ ծանօթ իրենց հանդիպեցան:

— Բարեւ, հաճի՛ւ պէյ:

— Ասծոյ բարիքն, սիւղ նէ հապէր, հոս ի՞նչ բան ունիք .

— Մալիւմա իշտէ, կէլէն դատիկ տիր . սըւ աեղ հագնելիք մը տեսանք, իրէք օսկի տըւինք չտուաւ .

— Սխալար, սու իւշ տէֆա տըր Գալաթաւ եա կիթտիք կէլտիք, վալթօ մը փանթօլօն մը ոյտուրամատըդ .

— Մենք ար հօս առտանց պէրի վէրէն վար անցանք տառցանք, խանութ չմնաց փիւթիւն պարտեցանք, վէլ հասըլ պանի մը հիշ պէնդէտ միշ չըրինք . աճապա տիմաց էրթանք նէ աժան պան մը կը կտնա՞նք .

— Ատամ, վուր էրթաս, օքկա տէօրտ եիւղ տրամ .

— Էօյլէ իսէ կէլ պիրլիքտէ կէզէլիւմ ըսելով խանութէ խանութ կը պտըտէին, առանց դիտնալով թէ այն խանութներուն ամէնն ալ հաղիւ մէկ քանի անձանց կը վերաբերին .

— Կօմիկ, արթըդ պէն պըդտրմ . նալլէթ փառախւսիւնա տա, պօնթիւռոււնա տա, կէնէ սա առչի խանութը էրթանք տէ աշաա եօքաւը լմնցունենք .

— Ատամ անար հիմա օտկը կը կոխէ .

— Քալէ նայինք, ույտուրմիշ չընենք նէ ալթըխ չեմ առներ .

— Պառապա կէլին, պէօյլէ ֆինօ մալ պուլամասինիղ, պու սիզի իչին եափիլմիս .

— Ատամ, շիքեար մը սաթըյօրսըն . եօքարաա չօղունու կէօրտիւք .

— Կէօռտիւնիւղ ամա, օնլառ լիվօռնա մալի, վիէնայ տէյիլ .

— Ատամ, լիվօռնայա տա նալլէթ վիէննայա տա . իշտէ էօյլէ, ույտուրամաքսըն .

— Քացա .

— Իշտէ տէտիլիմիղ կիպի .

— Եառիսինա՞ մի . հա՛, հա՛, հա՛ . տասա օ աքիլտա՞ սինիղ . (երկար բարակ մեկնութիւններով) տիքիլմէսի տիր, աստարի տիր, քուլմասի տիր, քատիֆէսի տիր, սէռիտի տիր, մաքսուս եափտիւսանիղ՝ ալթի լիռայա ցիքւմաղ .

— Հաճի՛պէյ, ասանկ օրը օրին ձգուի նէ իշտէ աա ապուրը կ'ուտեն .

— Ի՛նչ ընենք անբար . նաչարը կուտէ բան ճարը .

— Անանկ է . նէ եափմալը . օ տա իլաղըմ . հիմակքի ասիրը թէմիղ փաք պտըտելու է .

— Օնա շիւպհէ եօք՝ըսելով և ոսկիները վճարելով ու գնածնին առնելով դուրս ելան .

— Անդին փոքրիկ տղեկ մը ոտքերը դետին զարնելով ցեմ, ցեմ, էս ցեմ էրթար հոն էս խատիֆէն կուժեմ ըսելով հօրը օճիքը չէր թուր .

Ասդին չափահաս տղայ մը կարծես ալան ջէն խանութին առջեւ դամուած՝ ուսերը ժողուրտած աչքերը դէպ'ի դետին, ես եէնիչէրիէն մնացած քալօշ լաքճինը չեմ հագնիր, ֆօթին կուղեմ ըսելով իւր եղբօրը զայրոյթը կը շարժէր .

Մինչդեռ մայրն իր փղուն, հայրն իր որդւոյն, շաան ալ իր հօգւոյն համար հաղուստ հաւնելու վրայ էին, անդին ալ կանայք ֆաւլ փաքճըլար-պաշին ուրիշ տեսարան մը կը ներկայացնէին . հարիւրաւորք հաղարաւորք հոն լցուած՝ իւրեանց ազգակիցներն անդամ իրենց վրայ խնդալ կը հարկադրէին, խանութէ խանութ ելնել մօտելը աժան դնով բան առնել կարծելով .

Սանտալ-պէզէստէնը և անոր դուրսը հայ տիկնանց խումբեր լցուած՝ սակարկութեան կ'զբաղէին . որոց հետեւեալ խօսակցութիւնները ցառակցութեան արժանի էին .

— Քալէ, քա թէֆար, ան ինչ տահիճ մարդ էր, թող չի տար քի առնելիքդ տիխաթլը նայիս (ատոր տարակոյս չկայ, օրովհետեւ ծախածն արժէք չունի) .

— Հայտէ, վայ կլխուտ, քա տուտու նայէ . թող չեն խտարկոր . փէշերնիս կը քաշքըշեն եալվար եախար կըլլան կոր .

— Ծօ, պուաքսանա .

— Տուտու, աստառլառ վէռէլում . ամէլիքան պէզէռ . հումայիլէռ .

— Քա էկու, էնթարիցուխ աստառ առնենք .

— Ալասի պուլունսուռ . եէլ . եէլ այ էֆէն տոււմ, եէլ .

— Էյ տէ չափուք չըդ ալ պաղալըմ . իշի-

միզ վար. տաճա տիւնեա պէրի շէյ ալաճարդ:

— Իշաէ՛ չառշի՛ իշտէ մա՛լ.

— Վայ պաշընա՛. պու նէ՞ տիր, ճանճը մէ՛ ջէն վըղ կընէ:

— Ա՛յ. չէքմէ. պէն տէ սէնի պոյլէ չէք. սէմ, փաշափուռա օլուրսուն:

— Վայ կլխո՛ւտ չըֆըա շուն:

Մենք ալ ասոնց հետ քիչ մը առաջ քալելով տեսանք անդին խուլք մը կանայք ալ՝ օրոնք երեւելի դերդաստանէ մը ըլլալ կը կարծուէին, ձեռքերնին դոյն զգոյն մէկ մէկ լահուտէի կտորներ բռնած վեր ու վար կը ճէմէին:

— Տուտու նէ տիր արատըղընը:

— Հրամեցէք տուտուներ հոս է ծեր նա՛ յաճը:

— Այս էօրնէկը լահօռաքի ունին:

— Ունիմ. սըվիկա չէ՞:

— Աս ասոր ույմիշ կըլլայ:

— Թաս թամամ. թըպիւնէ է, ան ըրենկնէ:

— Մեղոյ մենք չէյտենք տէ ուրիշին պիտի հարցունենք:

— Էյ, էյ, խօսկը՝ քուկդ թող ըլլայ, տուն ալ իմ աչքս պանալ կուզես կոր ըսելով ու բարկանալով անդիլի խանութը անցան:

— Շու փարչատան վար մը:

— Պուրտսի փարցածի թիւքեանի տէյիլ, օ՛նին թօփի վառ պիզտէ:

— Էյ չըքար պաքալըմ:

— Նայէ՛ քա՛ լուսեա նայէ խանութը ինտոր ֆըտարիլի պէս լեցուն է:

— Իստէ քուզըմ թըպըըը:

— Քա՛ աս անոր կտորն է:

— Պու թօփուն բարցոտի տիր:

— Նէ մինասիպէթ պո՛ւ ներտէ օ՛ ներտէ:

— Պէ՛ քարտաս խրիսթիյան տէյիլիսիղ. Է՛ նանըն քի օ տուր:

— Ա՛ ճանըմ, պունուն քումաշընա պաք օ՛ նուն ըռէնկնէ պիրիպիրինէ պէյզէր եէրի վար մը:

— Մաղլիկ օլսուն, պոսքա՛ եօք—ըսելով կերպով մը դուրս ձգեց այս տիկիները օրոնք դուրս ելլելով, կըսէին իրարու:

— Նայէ լուսեա, ինտոր եախանիս կը քաշ կըռտեն կոր:

— Ներսէդ ինդա:

— Հրամեցէք հանըմներ, հայ քրիստոնէի խանութ է:

— Աման առտանց պէրի անխտար պտտեցանք քի օտլըներնիս ճուր ինչաւ:

— Չօճուխին ալ քուենին վախտը էկաւ աղմիշ է եղեր:

— Էյ, էյ, հիմայ կը զարնեմ հա՛, լակնա:

— Չարխափանը պերանը տիր սուս ըլլայ:

— Աման աղա ախպար, չափուխ հանէ առտունէ պէրի չօլուխ չօճուխով եէսիր էնք եղեր:

— Առ նայինք. աս է թըպիւն թըպիւնին. ասոր ալ խօսք ունիք:

— Աման ատ պերանները շատ մօրիկ ըրինք, քանի՛ է ասոր արշընը:

— Հիմայ մէկ խօսք մը, ինչ պէտք է տսանկ օրեր էղիյէթ, լմնցածը 15՝ զուրուշ կ'ըլլայ:

— Հոպսալ, ութը զուրուշի վերը ծառ ունիս կը պազնէին կոր վերը վրանիս խենդ կտրեցան:

— Ի՞նչ, ափարեաթօ չըլլայ:

— Տէ, հայտէ իննով ույտուրմիշ ըրէ տէ կտրէ. 16—17 առշըն պան պիտի առնենք:

— Իծծունը հինկ արշըն առնեք նէ պօշ է. քրիստոնէ չէք. մեզի տասլերկուքի մալ եղած է:

— Հաղար տարի կենամ չեմ իտար:

— Էյ տուն ալ չես կընար արնել տուտու ինչու էղիյէթ կընէք, ասիկայ տուք առած էք կիտեք:

— Հանըմներ ի՞նչ կտունեք կոր:

— Լահօռաքի. նայէ ինտոր է, աղւոր է:

— Քէսատուլին է կըսեն, ճանըմ քուրուկ ամէն պան կինը տեղն է:

— Ո՞ր սէմթէն էք հանըմ:

— Սամուա թօմուլսէն: — Հրամանքնիդ:

— Իւսկիւտարէն:

— Հա՛, ճաշամալիտոր, աչկս կը խաղնէ կոր. աղանիդ ինչ կործի վրայ է:

— Հիմակու կործերէն:

— Հիմակու կործերը ի՞նչ է ճանըմ քուրուկ:

— Իշտէ ճանըմ.

— Էյ տուտու, ալ հաղըրլօրինք, վախթը ուշ է: — Մ՛նաք պարով:

— Բա տուտու կարմիր հավիկի շնայէ .
 — Հա՛ օղուլ, օրերը եկան, աշկո պաց մեղ-
 քըդ լայ .
 — Տէմինքի Սանտալճիին կնիկն ալ պէրնէն
 խենթ խէլօք խօսկեր տուրս կուտա .
 — Հա՛, աա ան կը պանպասէ պերնէն ելա-
 ծը չիյտէ .
 — Է՛յ քուզում ինչ պէտք է երկան պարակ
 խօսք, ուզուն սէօղին քըսասը՝ նիհայէթ չեմ
 կրնար 12 էն վար կտրել .
 — Է՛յ . Աստուած պարի պաղար տայ .
 Մինչդեռ ասոնք հազիւ քանի մը քայլ խա-
 նութէն հեռացած էին, աղմուկ մ'ալ անդիէն
 լսուեցաւ, խառնիխուռն բաղմութիւն մը կը
 սլօշար կը կանչէր, բնականաբար հետաքըր-
 քութեամբ մը մօտեցանք ինչ ըլլալը խմանա-
 լու և տեսանք որ մանկամարդ կին մը արցունք
 թափելով կըսէր,
 — Սինեօս պէնիմ նէ քապահաթըմ վար,
 սէնին մալըն չիւրիւկ իմիշ .
 — Նասըլ ցիւռիւկ . տահա պու փօսթա ի-
 լէ կէտի թաղէ թաղէ .
 — Նէ իմիշ օ (բաղմութիւնը ճեղքելով և
 գէպի խանութպանին մօտենալով) .
 — Էֆէնտիմ, պիւ կիւտէօ ի էտիվէն ալ-
 տի, մաքինա իլէ աջտիւմատան քալին բառ-
 մաքլարինի սօքտի . . .
 — Է՛յ .
 — Է՛յ, է՛յ, է՛յիտի սէն, երութի սէօքտի,
 բառասինի խտէրիմ .
 — Ասամ սէն տէ կիւնահ տէյիլ մի, նէօի
 օլուր պրաք շու ֆաքըրըն եաքասընը .
 — Նասիլ պիրաք, պու մալի պոյլէ սաթա-
 ծանդիմ պէն .
 — Բա խաչոր անանկ չեղաւ աղա ախպար,
 տահա էլտիվէնը մատուլներուս ճութը չը տե-
 սած կարերը քակուեցան .
 — Հայ կետինը ասնի ատ սիւսէրնիդ տէ,
 տուք ալ ատանկ պէլաներու օղբամիշ չըլլաք,
 սա՛ նայէ, քանի՞ դուրուշի բաղար ըրիք .
 — Հինկ ֆօանկի .
 — Հինկ ֆօանկը քանի՞ դուրուշ կընէ .
 — Չիյտէմ .
 — Ալ շու փարանը, ճէհէննէմ էզիր տուն
 ալ տեղդ .
 — Օխճ եղիր, — ըսելով հակայաքայլ յառա-

ջացաւ անկէ, սակայն իւր այս կրած խայտա-
 ռակութիւնները տակաւին բաւ չը համարելով
 կրկին իւր ընկերոջը հետ կը խօսակցէր ըսելով .
 Թագուկ, շաբխանիս ձգենք տէ՛յ աւագ ուր-
 բաթի . ինչու կըսես նէ, աւագ հինգ շապտի
 ժամ երթանք ֆաթուռան նայինք, տեսնանք
 աա տարուան մօտաները ետքը կապել տանք .
 — Վայ մեխքիս . կիւնահ չէ՛ . աւագ ուր-
 բաթի օրով շաբխա առնել էրթանք .
 — Աման տուն ալ . ի՛նչ դարար ունի . տա-
 հա աա մեր ըրածը պան մը ըսել չէ պիլէ . էլ
 օղուն անանկ պաներ կընէ կոր քի՛, սա մեր
 տխմացի տունը միւսիւ Սնթօան կըսեն . անանկ
 պան մը ըրաւ քի .
 — Ի՛նչ ըրաւ .
 — Ի՛նչ պիտի ընէ . չատոնց է իրեն սիրա-
 կան Զաֆէ տեսած չըլլալուն, թէսկէրէ գրէր
 ժամ տարեր ձգեր է, իրիկուան ալ էրթա ճու-
 ղապը պիտի առնէ .
 Զատիկի առթիւ մեր նկարագրած այս քա-
 նի մը հանդէսներէն զատ ո՞վ գիտէ տակաւին
 բերա անդին ասդին ի՛նչ հանդէսներ ալ տեղի
 ունեցան . ո՞վ գիտէ որ հարուստ տիկնանց և
 նորասէր օրիսրդաց հետեւելու և ինքզինքնին
 անոնց հաւասար ցըցուներու համար որքան
 խեղճ և անկարողներ ալ պարտքերու տակ ընկ-
 ճուեցան, իւրեանց ընտանեկան խաղաղութիւ-
 նը վրդօվուեցաւ, եղբայր ընդ եղբօր որդին
 ընդ հօր կռուեցան . ոմանց օրն ուրախիկ և ու-
 մանց ալ սեւ զատիկ եղաւ . կը փափաքինք
 ժամ յառաջ սա քանիմը օրն ալ հանել և ըսել
 Բրիստոս յարեաւ՝ մօտան տարաւ .

ՄԱՆՐ ԶՈՒԱՐՃԱԼԻՔ

Այս շաբթու մեզի ներկայացաւ Տէ՛յ Խորէլ
 պրէնի պատէլէ մը, որ երկար բարակ հաւկը-
 թաքանութիւն մը մեկնեց, և անոր հրատարա-
 կութիւնը խնդրեց . Ասոր այս փափագը գովե-
 լով մեք ալ մեր կողմէն կը փափագ իմք որ ժամ
 յառաջ իր սքանչելի դիտոյն վրայ աւետարան
 մը կարդալ տայ՝ որպէս զի ատանկ Տէ՛յ Խորէլ-
 ներքէ ազգին ծառայութիւններ մատուցանելէ
 չյօգնի ու չդադրի .

ՇԱԲԱԳԻՐ—ՏԵՌԵՆ
 ԳԷՈՐԳ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏԳԱԴՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԻՐԻՔՃԵԱՆ

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

ԱՐՁԱԳԱՆՔ ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ԿԱՐԾԵԱՑ

ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՐԱԹԱԿԱՆ

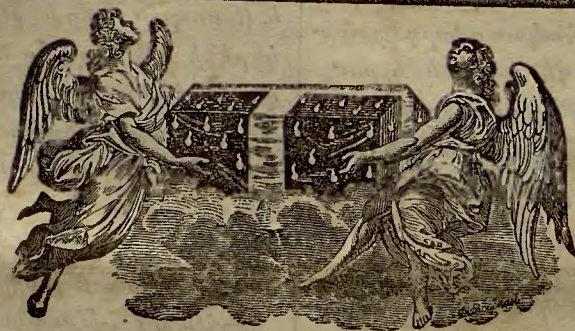
Մամուլը շարաթիւ մէկ անգամ տխտի հրատարակուի:
Ստորագրութեան տեղն է Պօլիս, Զինճիլլի—խան վերի յարկ
թիւ 48:
Գուրս երթալիք թերթից փոստայի ծախքը առնողն վրայ է:

Տարեկան գին դահեկան կանխիկ	60
Վեցամսեայ » »	55
Մէկ թիւը » փաթայ	50
Մանուցմանց տողն է դահեկան	2

Թիւ 14

Ս. ՏՄՐԻ 1869

ԱՊՐԻԼ 26

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԵՅ ՏԱՏԵԱՆ

Հայ ազգին համար Ապրիլ 18-ը օրը տխուր էր. զի Հայութեան փառաւոր անտղերէն մէկը մա-
րեցաւ. իմաստութեան ճակատէն՝ յուսածիծաղ ծաղիկներ թառամեցան, երախտապարտ օրտեր՝ օրը
մնացին իրենց Հօրմէն, Պապէն եւ վերջապէս Բարեբարէն:

Հայաստանեայց այս նոր Մեկեմաւոր, բարի Հայութեան՝ Քրիստոնէութեան եւ առաքինի քաղա-
քավարութեան անճշաւորութիւնն էր:

Արդարեւ դժուար է Տատեան Յովհաննէս Պէյի պէս օրորոցէն մինչեւ գերեզման ծառայել հա-
ւատարմաբար Աստուծոյ՝ յորմէ հողի առաւ, Աղբիւն՝ որուն համար ծնաւ, եւ Տէրութեան՝ որուն
իւր հանճարը պարտական էր:

Այո, դժուարին է ազգայնութեան սպասը կառավարութեան ճշմարիտ շահուն լծորդել, մանա-
ւանդ այնպիսի ժամանակներու մէջ՝ յորում ասանկ սրբազան աւանդներ չարաչար կը դործա-
նուէին՝ ժողովրդականութեան արհամարհ հայեցուածքով:

Թող սովորին ուրեմն այսօր իւր գերեզմանին վրայէն այն Հայ Եփէնալիները, Պէյերը եւ պաշտօ-
նական անձինքը թէ՛ Տատեան ինչպէս ծառայեց կառավարութեան եւ միանդամայն իւր ազգին:

Ապաքէն դիտեալ նա՛ ասոնցմով իր կենաց Դէ տարին՝ քաղցր եւ անորոշելի ընել Աղբիւն կը-
րօնից եւ Տէրութեան. գիտեալ իր մահը սգալի ընել ամբողջ ազգի մը համար, եւ իր յիշատակները
անջնջելի ապաւորել անոնց սրտին մէջ:

Պատմութեան կը թողունք իր վսեմ եւ ոսկեզօծ կենսադրութիւնը:

Հանդուցելոյն յուղարկաւորութեան հանդէսը կատարուեցաւ Ապրիլ 24 երկուշաբթի օրը ՚ի Պէ-
շիկթաշ, ՚ի ներկայութեան Ս. Տեղապահ Հօր, բարձրաստիճան Եկեղեցականաց եւ Աղղայնոց խումն
բաղմութեան, եւ մարմնը յատուկ շոգենաւով փոխադրուեցաւ ՚ի Մաղրի-գիւղ, ուր իւրակերտ
Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին ամփոփուեցաւ:

ԱԶԳԱՅԻՆ

Մշակի Մատթէոս քահանային փրկիչ զըրկուիլը արդէն ամենուն յայտնի է :

Յիշեալ քահանայն քանի մը պատուաւոր հայրենակցաց և միանգամայն անոր անմեղութիւնը խոստովանող Ստեփան աղա Մ. Պիլէզիկճեանի խնդրանք Տեղապահ Սրբազան Հօր հրամանաւ ամսոյս 16 ին փրկիչէն արձակուեր է :

— Ընթերցողք կը յիշեն անշուշտ ասկէ յառաջ Պայտուրտի Առաջնորդ Գեր. Գրիգորիս եպիսկոպոսին և Պօլիս կանչուիլը և յիշեալ քաղաքի ժողովրդեան ըրած ընդհանուր մահսերագրութեան համաձայն Պատրիարքարանէն իւր պաշտօնին մէջ վերահաստատուիլը :

Պատրիարքարանի այս հրամանը Պայտուրտ հասնելուն, Առաջնորդին հակառակորդ քանի մը երեւելի անձինք «մեղի յատուկ դրութիւն մը չ'կայ» ըսելով նոյն հրամանը անգործագրելի թողելու վորձ մը ընել կուզեն. ասոր վրայ տեղւոյն ժողովուրդը իրաւամբ զայրանալով՝ կրկին հանրագրութիւններ ըրեր և քաղաքի ու գիւղօրէից ժողովրդեան կողմէն ստորագրուելով յատուկ մէկու մը յանձնուեր ու և Պօլիս զրկուեր է :

Առաջնորդին հակառակող այդ քանի մը անձերը տակաւին ինչ գարու մէջ ապրել նին չեն գիտեր կարծենք : Մենք կը յորդորենք զիրենք հին գրութիւններն փոխել, որով հետեւ ասանկ ժամանակի մը մէջ հանրութեան կամաց հակառակիլը իրենց պատիւ չը բերեր :

— Մեղի ուղղուած նամակէ մը հետեւեալը կը քաղենք :

Գրեթէ ամեն Հայ խօսեցաւ Աղթամարայ կաթուղիկոսական խնդրոյն նկատմամբ. ամեն մարդ ուզածին պէս չափեց, ձեռնեց, վճռեց. սակայն խնդրը իւր հոգամեայ չըջանլ թեւակոխել սկսաւ, և տակաւին որոշ կերպարանք մը չառաւ : Մենք ալ իւրիւր Հայ կուզենք առաջին եւ վերջին անգամ խօսիլ այս խնդրոյն վրայ. գիտելով որ Աղթամարայ ժողովուրդը երկուքի բաժնուած եւ այս երկու կուսակցութեանց գլուխները Յակոբ եւ Յովսէփ եպիսկոպոսներն են : Ըստ մեզ աւելի աղէկ կըլայ եւ այն ատեն կը վերջանայ այս խնդիրը երբ այս երկու եպիսկոպոսները և Պօլիս կանչուելով

յատենի ժողովոյ դատարն եւ անոնց խօսածները քննութեան ենթարկուելով արդեանց համաձայն խնդիրը լուծուի :

Այս նամակին մէջ գլխաւոր կէտ մը կայ նկատելիք, այն է Յովսէփ եպիսկոպոսի և Պօլիս կանչուիլը : Յովսէփ եպիսկոպոս քանի տարիէ հետէ խաչատուր եպիսկոպոսի վրայօք շատ տեսակ խօսքեր ըրած է. սակայն երբէք աղղը չուղեց անոր լսել. ուստի պէտք է զանի կանչել և անոր ըսածները քննութեան ենթարկել և եթէ ճշդութիւն ունի՝ ըստ այնմ վարուիլ խաչատուր եպիսկոպոսի հետ :

— Պափրայէն եկած նամակէ մը ուրախութեամբ կիմանամք թէ տեղւոյն Աղդ. Վարժարանը բարեկարգ վիճակի մէջ է :

Վարժարանին մէջ փերականութիւն, Աղդ. և Սրբազան Պատմութիւն, Գաղղիարէնի, Տաճկերէնի և թուագրութեան դասերը կաւանդուին եղեր գոհացուցիչ կերպով :

Արդարեւ նշանաւոր կրնայ համարուիլ Պափրայի պէս սակաւաթիւ բնակիչ ունեցող գիւղի մը ասանկ վարժարան ունենալը, որ նախանձելի օրինակ կրնայ ըլլալ բազմամարդ քաղաքներու և թաղերու :

— Աղբիւ Պթուականաւ կարինէն եկած նամակէ մը հետեւեալները կը քաղենք :

«Մեծ պահոց երրորդ կիւրակէն Գեր. Խրիմեան Սրբազանը, եւ Աւետման օրն ալ Գեր. Նրեմիա Սրբազանը կարնոյ գիւղօրէից համար մէյմէկ քահանայ ձեռնադրեցին՝ տեղւոյս Թաղ. Խորհրդոյ խնդրանք, առաջինին անունը Ղեւոնդ, եւ միւսինը Արսէն զրուեցաւ :

«Տեղւոյս բողոքականք իրենց առաքելութեան հրդեհը ծաւալեցին մեր ընտիր Բասեան դաւառի դաշտերը, տեղւոյս ժողովուրդը մրաբեր եւ իրենց վերմակի տակ քուն կը լինին, տեղւոյս կարծեցեալ սխեներն ալ միայն ձայնով մի առաստաղները կը ճաթեցնեն, սակայն չնչին մուկ մի եւս չեն կրնար ծնանիլ . . . :

«Հայրիկը պէտք է հոս ուշանայ, որպէս զի միւս կողմէն գործ տեսնուի. երէկ թելով հոս կանչեց հայրիկ՝ զԳարեգին վարդապետն :

«Նրեմիա Սրբազանը ցուրտէն վախճալով տակաւին չի կրնար ձամբայ ելնել » :

. . . Խմբագիր :

Ս. Զատիկի օրերը Ելիպ Ս. Աստուածածնայ թաղը անցնելու հրաւիրուած ըլլալով՝ տեղւոյն աղ-

քառիկ երկսեռ վարժարանի ընթացքը բաւական
դոհադուրիչ վիճակի մէջ տեսնելով՝ շնորհակալու-
թիւնս կը մատուցանեմ թէ Թագական Խորհրդոյն
եւ թէ վարժարանի դասաւանդ Սեբաստացի Աւետիս
պատուելոյն, որոնց ցուցըցած անխնայ աշխատու-
թիւնները ապագային համար յառաջադիմութեան
յոյս մը կուտան:

Մնա՛ք ազօթարար,

ՊԵՏՐՈՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏ

1869 Ապրիլ 26.

ԲԱԳՈՒԱՆԵԱՆ

... Խմբագիր:

Իւսկիւտարի Ս. Խաչի աղջկանց վարժարանին
ծախուցը օժանդակելու համար կազմուած Արարա-
տեան ընկերութիւնը—որ անցեալ տարի Սեպտեմբեր
մէկին հաստատուեցաւ—իւր խոստացած ամսական
4000 դուրուշէն մինչ ապրիլ մէկ՝ 7 ամբական
7000 դուրուշը իւր մեծ թափանորդներէն հաւա-
քած եւ պատուարժան կնքամակայութեաց յանձնած
ըլլալը առ այժմ հրատարակելով Ձեր պատուական
լրագրոյն մէջ նաեւ յաջորդ թուով թէ բաժնէնին
նուիրող յարգելեաց անունները եւ թէ ընկերու-
թեան մինչեւ ցարդ ելքն ու մուտքը հրատարակել
տալու պատիւը կուսենամք:

Մնամ եւ այլն...

Ք. Ղազարոսեան

23 ապրիլ 1869

— Իսթէնիայի եկեղեցւոյն համար, Իւսկիւ-
տարի Ս. Խաչ եկեղեցիէն ալ քանի մը եկեղե-
ցական սպասներ նուիրուած ըլլալով՝ յիշեալ
գիւղի Թաղական Խորհրդոյն հետ մենք եւս
կը փութամք շնորհակալութիւն յայտնել Արժ.
Տ. Գրիգոր քահանային, որ բարեհաճեր է բա-
րեպաշտական ոգւով նոյն աղքատիկ եկեղեց-
ւոյն պակասը լեցունելու համար պէտք եղած
օգնութիւնը ընել:

Երանի՛ թէ այս վսեմ օրինակին հետեւելով
ամեն կարող եւ հարուստ եկեղեցիներ իրենց ա-
ւելորդ սպասներէն աղքատիկ եկեղեցեաց նուիր-
էին եւ անոնց պակասը լեցունելով մխիթարէին
զանոնք:

— Լրագրաց մէջ կը կարդանք թէ Ազգ.
Պատրիարքարանի Տաճկերէն գրագիր Գէորգ
էֆէնտիին երկրորդ աստիճանի երկրորդ կար-
գի պաշտօնատարութիւն տրուեր է:

Ասանկ վարձատրութիւն մը պէտք չէ որ
առհասարակ արժանաւորութիւն ունեցողնե-
րուն համար ձեռք բերուի, մինչդեռ կիմանամք

թէ այս շնորհէն զուրկ է Պատրիարքարանի
գիւանատան անդամներէն Կարապետ Էֆէնտի
Խաչատուրեան որուն արժանաւորութիւնը կը
վկայուի նոյն իսկ իրեն դործունէութեամբը:

— Այս օրերս Գատը գիւղի գաղղիական
հօգնէն ճնորհէնութիւնը՝ արդէն հոն ընդունուած
հայ աշակերտները ցրուելուն համար հաստ-
րակութեան մէջ այլ ընդ այլոյ տարածայնու-
թիւններ ելած են: Իբրեւ թէ Պապի հրահրը
մեր աղգէն մերժուելուն փոխարէն, յիշեալ հօ-
գնէն անօրէնութիւնն ալ այս կողմ խորհուրդը
յղացած ըլլայ: Եւ կամ ըստ ոմանց՝ յիշեալ հօ-
գնէն հայերը դողնալու համար սահմանուած եւ
մինչեւ ցարդ անոնցմէ թիւ մը շահած չըլլա-
լով հետեւաբար ելքը մուտքին չը համապա-
տասխանելուն համար ցրուած եւ դողուած ըլ-
լայ Ս. Պապին թեւադրութեամբը:

Թողունք որ ամեն ոք իւր ուղածն ըսէ
այս խնդրոյն նկատմամբ, մեր գիտցածը սա է,
որ յիշեալ հօգնէն Բերա պիտի փոխադրուի, եւ
Փարիզի Մուրատեան վարժարանը հոն պիտի
բերուի:

Հետեւեալ ոտանաւորը Մէլիստորէլ Զատ-
կի առաւուն Հիւանդանոցի աշակերտներէն ըն-
դուներ է ի հրատարակութիւն:

Փրկչեան մանկանց փորք խղճալի
Խթման գիշեր խիստ անօթի
Թշուառ տղոց երկու ձրթեա
Եւ մէկ հաւկիթ տան ուտելի:

Վերակացուք պահուածներ են
երկու ձրթեա տալու խիպէն
Պատասպարեալք որ հարցունես
Նսի՛նչ զխոնամ, այ՛ն չըտեսից բանակէն եմ:

Ազգ. Հիւանդանոց
2օրս միլիօն Հայոց

Ս. Փրկչեան վարժարանի
բոլոր աշակերտաց կող-
մէն թարգման:

ՀԱՆՆԵԼՈՒԿ

Գեր. Կապուտիկեան եպիսկոպոսը Ս. Զատ-
կի առաւօտուն Միջագիւղի եկեղեցին Ս. Պա-
տարագի յիշատակութեան ատեն եւ Կ. Պոլսոյ

Հախի՛ն Պատրիարք շնորհաւորեալ և այլն և հախի՛ն Տեղապահ շնորհաւորեալ և այլն ըսելուն համար գիւղին մէջ բաւական ժխոր մը յարուցանելու պատճառ եղեր է:

Գիտողութիւն:

Պէտք է գիտնայ Գեր. Կապուտիկեանը՝ որ Տեղապահը Պօղոս եպիսկոպոսի Տեղապահը չէ, այլ Կ. Պօլոս Պատրիարքական Աթոռոյն Տեղապահն է: Եւ թէ՛ Պօղոս Սրբազանը Պատրիարքութենէ պաշտօնական կերպիւ հրաժարելէն ետքը՝ ալ հարկ չի մնար հախի՛ն և այլն բառերով կրկին եկեղեցեաց մէջ յիշատակուիլ:

Եթէ հրաժարեալ պատրիարքները յիշատակել հարկ ըլլար, բաւական ձանձրութիւն մը պիտի կրէր Գեր. Կապուտիկեան, ըստ ուրում պիտի հարկադրուէր Կ. Պօլոս առաջին Պատրիարք Պրուսայու Յովակիմ եպիսկոպոսէն սկսելով յաջորդաբար վախճանեալ և հրաժարեալ պատրիարքաց ամբողջ ցանկը յիշատակել:

Բաց յայտանէ, չեմք գիտեր ինչ անձանցով զօրութենէ մը մղուելով Գեր. Կապուտիկեան կը համարձակի ասանկ յիշատակութեամբ մը նորէն յուզել ժողովրդեան սրտերը, որոնց այս ինքզնույն նկատմամբ ունեցած զայրոյթնին դեռ կատարելապէս դիշած չէ: Թող պատասխանէ Ն. Գերապատուութիւնը թէ ի՞նչ համարձակութեամբ Ազգ. Ժողովին որոշման հակառակելու փորձ կը փորձէ ըստ քմաց յիշատակութիւն ընելով:

Թող պատասխանէ, և իւր ինչ սկզբան տէր լինելը մեղ յայտնէ:

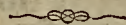
Չէ՞ որ ինքն ալ Պօղոս Պատրիարքի հրաժարման համար պատգամաւոր եպիսկոպոսներէն մէկն էր: Չէ՞ որ Պօղոս Պատրիարքը Միջագիւղ երթալով այն տեղի եկեղեցին իջնել սկսած ժամանակ օձիքը թոթուեց և սկսաւ անոր նկատմամբ ուղածին պէս խօսիլ:

Մակայն չենք գիտեր թէ իւր սկզբան հակառակ այդմեան ցցուցած պաշտպանութիւնը և համակրութիւնը ինչ նշանակութիւն ունի:

Մեղ այնպէս կը թուի որ հրաժարեալ Պատրիարքը վեհանձնաբար՝ Կապուտիկեանի շահուն դպած չըլլալու համար՝ Զատկի առա-

ւօտեան պատարագելը՝ իրեն թողած է, որով Ն. Գերապատուութիւնն ալ ստիպուեր է շուրջորթել զանի, իրեն ներկայ և ապագայ շահը ապահովելու համար:

Եթէ այս ալ չէ, ուրեմն այս հանգիստ լուծումը մեր կարողութենէն վեր սեպելով կը թողունք իրեն որ մեղի և մեղ-նամաներուն դէմ հացուցիչ բացատրութիւն մը տայ:

ՊԶՏԻ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԵԱՆՅ ԴԱՐՄԱՆ
ՄԵԾ ԱՆԿԱՐԳՈՒԹԻՒՆ

Տատեան Յովհաննէս Պէյի յուզարկաւորութեան օրը Պէյիկիթաշի եկեղեցւոյ մէջ պատահած խել մը անկարգութիւններ ազդայնոյ իրաւացի գանգատանաց տեղի տուած ըլլալով՝ անոնց մէջէն աւելի գիտողութեան արժանի մէկ կէտը մեր ընթերցողաց ուշադրութեանը կը յանձնեմք:

Ի՞նչ կը նշանակէ ժամերգութեան ատեն եկեղեցւոյ դուռը ոստիկանութեան զինուորներ կեցընելով շուրջ ազգայինները ներս մտնելու արգիլելը. արդեօք նոյն օրը եկեղեցին շուրջակներուն կամ շարվարդներէն զուտընելու վարձուած էր:

Այս տնօրինութիւնը ընդները ասոնցմէ որն ալ ըսեն, կրնան գիտնալ թէ ինչպէս շարվարդը՝ նոյնպէս և շարվարդ ազգայիններն են եկեղեցւոյ տիրուլտանքը. իսկ հոն տնօրինութիւն ընդները անոնց դորձակալը կամ պատուաւոր ծառաներն են: Արդ ասոնք որո՞ւ հրահանգով ատանկ դորձեցին, կամ ի՞նչ իրաւամբ համարձակեցան տանուտէրը իր տնէն ներս չթողուլ: Եթէ նոյն օրը այդ տնօրինութիւնը ննջեցեալին տէրերուն թողուցին, անով իրենք պատասխանատուութենէ զերծ կը մընան: Եթէ անոնց ազգայնութեան իրաւունքը մէջ պիտի բերեն՝ ասդիիններունը կրնան ուրանալ, որոնք թուով և արդեամբք անոնցմէ և նոյն իսկ Պէյիկիթաշի թաղեցիներէն առաւելութիւն ունին: Բաց ասկէ, մարդը իր հագուստին տարբերութեամբ պատուել կամ անպատուել: Ի՞նչ սքանչելի խելքի արդիւնք: Միթէ շարվարդներուն մէջ չի կա՞ն տաղան-

դաւոր և աղգին մեծ ծառայութիւններ ընող անձինք։ Միթէ չալվար չհաղնողներուն մէջ չկան այնպիսի անձինք՝ որք նշանաւոր ըլլան աղգին և իրենց ընտանեաց անպատուութիւն բերելու՝ և կեցած տեղերնին անկարգութիւն հանելու մասին։

ՊԵՅՈՂԼՈՒԻ ԲԱՆԱՅԻՐԸ

ԵՒ

ԳԱՃԱՃԻ ՊԵՅՈՂ ՈՒ ՀՍԿԱՅԻ ԼԵՋՈՒԱԻ
ՀԱՒԻԹԱԾՆՈՒՆԴ ՄԸ

Ձատկի երրորդ օրը Մէփիստոփէլ մեղի այցելութեան եկաւ. և նստածին պէս իր երեք օրուան չափազանց յողնութիւնը իմացուց։ Իրեն ներկայացուած անուշին ամանը պարպելու զբաղած ժամանակ՝ մեր կողմանէ ալ ըստ սովորութեան «քիչ մըն ալ առէք» ըսեցնուալ չը մնաց և ահա ամանը մաքրուած տեսանք, որուն վրայէն 'ի մի ումայ սուրճն ալ կլլելով, բերանը բացաւ։

— Տէր իմ, այս երեք օրը բանայիւրները պտրտեցին...

— Ձեռն ամէնար, քեզի կը վայել։

— Հայրս վերջին շունչը տալու մօտ դիտ օրհնեց ըսելով. Աստուած քեզ չամչցնէ, օղլում։

— Լռէ՛, անպիտան, շարունակէ խօսքդ։

— Ինչպէս ըսի, պտրտեցին խեղա անիծուեցաւ, ամենէն առաջ այցելութիւն մը ըրի Հիւանդանոց, և խել մը լուրեր առի նէ ալ չը կրցայ շատ կենալ չորեքօրեայ Ղաղարին հոտէն քիթս բրդեղուն՝ անկէց սահեցայ Ֆէնէռ. ուր ատրճանակներու ձայներէն քանի մը օրէ 'ի վեր խուլցած ձախ ականջս բացուեցաւ. և ոչ միայն երկնից թռչունները, այլ և մարդիկ ալ վախած և փախչելու վրայ էին, աչքերնին կորսնցուցած և մէկ կողմերնին վիրաւորած անձանց բաղդին արժանանալու վախէն. զանգակներու անընդհատ շառաւմունքը և հրացաններու շարունակ պայթիւնները Ֆէնէռ կատարեալ պատերազմի դաշտ մը դարձուցած էին։

Դարձայ Բերա. հոն այնպիսի հանդիսի մը հանդիպեցայ որ հետաքրքրութիւնս յագեցը. ներու համար ստիպուեցայ անոնց հետ խառնուիլ։

Այս հանդէսը կաղմողներն էին վաթսունի չափ մաքսատան բեռնակիրներու խմբակ մը, որոց խառնիճաղանճ աղմուկը ամբողջ Բերա կը լծեցայնէին, ասոնք բոլորակ մը կաղմած էին և հանդիսին շքեղութիւն մը կուտար իրենց առաջնորդող պաշտօնական։ Ասոնք հազիւ թէ Ղալիա սարայ հասած էին և ահա դիմաւորեցան պանդուխտ աղգայիներու խումբէ մը՝ որոց առաջնորդող պաշտօնական շատ սքանչելի էր. ասոնց ճակատ առ ճակատ գալերնին զարմանալի տեսարան մը կը ձեւացնէր Բերայի մեծ փողոցին մէջ։

— Աղբերք, փիրիստոս խարեան 'ի մեռելոց, ծեր և մեղ աւետիք։

— Միարեւրան ասասցուք. Օրթեալ է խաղութիւն քիրիստոսի։

— Տիկեր կերթաք։

— Պէկօղլի՛ մէղառլուխ, ախլար շինել։

— Ձէ՛ մենք էլ խօն կերթանք աշտարակ շինել։

— Օյլէ իսէ մեր սանճախի խետ մէկտեղ երթանք պրծնի։

— Տէ խայտէ, զարկ Մրտօ, փչէ Շարօ. թմբուկը և փողերը կսկսին, և պարը կը կարգադրուի հետեւեալ կերպով։

— Տօպաճէնց Աստէրի լաճ խարթին՝ կոս բարի տայուն խետ թօղ ըլլի խօռա պաշի. տէ քեղէք, տղերք։

Պարն սկսաւ ճամբայ առնել, որուն երկայնութիւնը թաքսիմէն մինչեւ դերեղմանատան դուռը կը հասնէր, և ամենուն ուշադրութիւնը դրաւած էր. ասոնք ամենքն ալ ահաբեկի ձայնով կը պոռային ըսելով.

— Պէն պու Պէկօղլի երխարմ կիկօ։

— Երխարմիսին։

— Հէմ երխարիմ, հէմ երխարիմ։

Այս միջոցին գինետան մը առջեւ կանդ աւին, և մէջերնուն մէկը հրամայեց.

— Ուլան, մէյլսանէճի, շերաս կէթուր։

— Ալէստա, քառտասլաւ։

— Կենդանութիւն, փիրիստոս խարեան :

— Էնուշ, ճիւմէմիզէ տա :

(Ուրիշ մը) — Կենդանութիւն, ախրերք, խայ քիրիստոնէին տիլլիխ՝ տիւղէնլիս, պիէս պիերէքիէթ, ալլախ սէլամէթ, վան վիլայէթ :

(Միաբերան) — Շապօ՝ .՝ .՝ :

— Պէռէքեթ վէրսին, քառտասլառ, աքսամա կինէ ունութմայընըղ. թիւքեան սիղին տիւ :

Մենք ասոնք դիտելէ չի պիտի դադրէինք, և ոչ իսկ ասոնց նմաններէն հարիւրաւոր խումբերը դիտելու ժամանակ ունեցանք, եթէ ասոնցմէ աւելի դերաղանց տեսարանի մը չը հանդիպէինք :

Երկու հայ երիտասարդներ թեւ թեւի տըռուած զոյգ մը կայսա տաշենին ձգած հայ երաժշտութեան նախատինք մը ըլլալու համար հայերէն երգեր բերաննին առած, գլորտրկէլէն կընթանային :

— Առ նայինք, կարպիկ :

— Պատուած Հայոց աւանակին էնթարին :

— Ալլիքօռուղ, էֆէնտում :

— Նէյի՛ ալըյօրսըն, ետիւտի :

— Իշտէ այ էֆէնտում, օ էսեի էնթառիլէն :

— Տէֆօլ շունտան, չըֆըտ օղլու :

— Տառիլմա, սուլթանիմ, փառասիլան :

— Պիղիմ փարայա միւհթաճըրըմըղ եօք :

— Ալլահ վուռսուն, պօլ պօլ, եէօմուիւնիւղ չօփ օլտուն :

— Ծօ Դանիկ, կէլ շու սալընճաա կիրէլիմ :

— Հայտէ, պու տա պէօլէ պիր կիւն տիր. ըսելով մտան այն որրանին մէջ՝ որուն չորս կողմը շատերը լցուած էին :

Անգին երկու անձինք կշիռի մը քով կեցած՝ այսպէս կը խօսակցէին :

— Տօ, ես խիմայ թառթըվա եէրկու տիր. մեէկ էղու վաթծուն վեէրկու հօխա, մեէկ էլ էղուն ալ թամ վաթծուն խինկ հօխայ եէկայ :

Անդիէն ալ կանանց խումբ մը իրարու կըսէին :

— Մա ալայը նայէ տխնիկ :

— Աման ունչուս պէտկէ. օտկիս ցաւէն կը մեռնիմ կոր : (Ատոր տարակոյս չկայ, որովհետեւ

տեւ իրենց կօշիկն նեղութենէն արդէն զատ կի առտուընէ կաղացած էին :

Այս միջոցին ես ալ ուղեւոր առնոյ ուրախութեան մասնակցելու, անգին դուռած հաւկըթի մը կողովին մօտեցայ՝ որուն շուրջը բազմութիւն մը խռնած էր. ասոնք իրարու հետ հաւկըթ Կ'ըլլային այնպիսի աշխուժով մը՝ յորմէ և ես դրդեալ, կամայ մը տղու մը հետ ընկերացայ հաւկըթամբոյնքի : Առաջին հաւկըթը զարնելու՝ խեղճ տղուն հաւկըթը կուրեցի, յորմէ կորիւն մը դուրս ցատկեց. այս հրէշը արտասուելով և բիւր անէծք թափելով՝ սկսաւ նապաստակէ մըն ալ աւելի վաղել, հեռանալ. բնականաբար ես ալ իմ այս որսիս ետեւէն կը վազէի պօռալով :

— Կեցիր, Պ. Սան-Էլի, էն օ ֆէն, ճէն օ ֆէն . .

Իսկ այն խեղճը՝ որ ալ չնշատապառ գետինը փռուած էր, իմ օգնութեամբս խելքը դուրսը դալով, խօսակցել սկսաւ :

— Ո՛հ, բիւր անգամ անիծեալ ըլլայ իմ ծննդեան օրս. տարիներէ հետէ աստանդական կեանք մը վարելէս և ամենէն հալածուելէս ետքը՝ աշխարհիս վրայ կայէնէն ալ աւելի գառն կեանք մը ունենալով, դիւ աշխարհէս վերը նեղու համար Ղամէքի նման բարերար ձեռքի մը կապանէի. սակայն նկատելով որ Զատիկի մօտ հաւկըթաբանութեան մը երեսէն կրած նախատանցս փոխարէն ի՞նչ կարողութիւն, շարքիս ետեւիս վայրագութիւնս տակաւին չեմ յաղեցուցած, որոշեցի կարմուկ հաւկըթի մը մէջ ապաստանիլ, որպէս զի յարմար առնն մը անկէ դուրս ելլելով յաղթանակեմ իմ այն հաւկըթաբանութեան խնդրոյս մէջ. որուն պատճառաւ շատերուն ատելի եղայ, յուճկեաս ծախուց դռներ բացի, աշխարհի ծիծաղն իմ վրայ հրաւիրեցի և վերջապէս զրկուեցայ իմ օրապահիկէս :

— Զեր այդ հաւկըթաբանութեան խնդրոյն կարծեմ պիտի կրնամ լոյս մը տալ :

— Շնորհակալութեամբ պատրաստ եմ լսել իմ աղնիւ բարեկամս, և կօրհնեմ այն վայրկեանը յորում քու ձեռքերուդ շնորհիւ աղատեցայ այն բանտէն, զոր քիչ մը առաջ ինծի ապաստարան մը համարած էի :

— Կխոստանամ ձեզի պէտք եղած օգնու-

թիւները ընել, ղէեզ այդ վիհէն աղատել, եթէ դուք յօժարիք կանխապէս ձեր ուլ և ինչ ըլլալը իմացընել:

— Լսէ՛ ուրեմն. Ես ծնած եմ 1840 թուա-
կանին, ճիշդ Ս. Յակոբայ շարթուն: Հայրս
ճանչնալու պատիւը չունիմ (գուցէ իւր աղա-
յութեանը մեռած ըլլալուն.) մայրս ուղերով
զիս ուսման մէջ կրթել, դպրոց դրկած էր զիս
և ակորժանօք կտեսնէր իմ կարգալ՝ դրելս,
ու զիս շատ կը սիրէր. ես ալ քիչ ժամանակի
մէջ անոր փափաքները պատկեցի . . .

— Ուրեմն կատարեալ ուղղունականջ եղաք:

— Ս, ոչ թէ միայն ուսումնական՝ այլ և
բազմաճանաչ պատուելի մը, Հայ ազգին երե-
ւելի դաստառու մը, ճարտասան, արտակերպող
տրամաբան, դաղդիաբան, տաճկաբան, թուա-
բան, պատմաբան . . .

— (Մէտիւտովէլ ձած ձայնով) Հաւկթա-
բան:

— Կրօնաբան, Ստուածաբան, տոմարա-
դէտ, հաշուադէտ, բնագէտ, աստղագէտ, ծա-
նուցեալ յԱրեւելից մինչև յԱրեւմուտս, անանկ
որ ամբողջ ազգն իմ վրաս մարելով մէկ ձեռ-
քէս Մանիսայէն, միւս ձեռքէս Վառնայէն,
մէկ ոտքէս Կեսարիայէն, միւս ոտքէս Կէլի-պօ-
լոյէն քաշելով քիչ մնաց զիս կտոր կտոր պի-
տի ընէին:

— Բարի աղատում, անցած ըլլայ:

— Գացի հոն տեղուանք և ան աստիճանի
դորժ յառաջ տարի՝ որուն փոխարէն յաւիտեան
պէտք է ինձ երախտագէտ մնան հոն տեղի
հայադղիք, և իմ անունս ոսկեղօծ տառերով
պէտք է արձանագրեն իրենց տանց, Եկեղե-
ցեաց և Դպրոցաց ճակատները:

— Ի՞նչ գեղեցիկ բանճար, սխալեցայ, հան-
ճար:

— Զի այնչափ լուսաւորութիւն սփռեցի հոն
տեղուանք՝ որուն սքանչելի ճառագայթներէն
քիչ մնաց այն քաղաքները բռնկէին. բայց ես
իմ անհանդարտ բնաւորութեամբս չկրնալով
ընդ երկար մնալ հոն տեղուանք, կտալուէի
ստեպ աւելի փոփոխութիւն ընել, որպէս զի
ընդ բոլոր ծագս տիեզերաց սփռեմ այն լու-
սաւորութեան սքանչելի ճառագայթներս:

— Ո՛հ խելքիդ պտուկը սիրեմ, պողպատալ
և վերլերիչ պատուելիս:

— Ուղերով բարիկ մըն ալ իմ մատենադրա-
կան տիեզերածաւալ հանճարս փայլեցնել աղ-
դին մէջ, նախ և առաջ ձախող խնդրի մը փա-
տարան կանգնելով այն աստիճան վարպետու-
թիւն բանեցուցի, որ միշտ առնելու վարժուող
և տալէն զգուող սեւազգեստներու ձեռքէն
յաջողեցայ երեք մէճիտ խել. բայց այդ կա-
րեւոր խնդրոյն բուրվառական կերպարանք մը
տալ երաղելուս մէջ սխալեցայ, չգիտնալով
արդէն հասարակութեան ծանօթ այդ խնդրոյն
բուն ոգին. ուստի իմ այս առաջին փորձս ձա-
խող դնաց:

— Երած սրտիդ մխիթարու թիւն ղէվզկու-
թեանց արարչապետ:

— Սնշուշտ. այդ դառն յիշատակը փարա-
տեցաւ սրտէս այն ամենակատարեալ հեղինա-
կութեամբ՝ որ իմ հանճարոյս հայելին էր:

— Գիտեմ, սա խառնաշփոթապաշտը:

— Որուն օգտակար հրատարակութիւնը ող-
ջունուեցաւ ի կաղաց, կուրաց, ասպարոզաց և
գոսացելոց. որուն ապերախտ ազգէն դուռ-
ընդունելութեան մեծ ապացոյց կրնայ համա-
րուիլ հատ մը անդամ չձախուլը:

— Վարձատրութիւն, խիղախելիդ իմ կարճ-
հասարակ:

— Ս, սու ամենայնիւ չուղերով իմ կենտա-
տու ճառագայթներէս զուրկ հանել թորդոմ
եան որդիքը, զիջայ թախանձադին հրաւիրա-
նօք պաշտօն վարել ի վարժարանն Մէղպուր-
եան. ուր հաղիւ սկսած էի իմ տաղանդս փայ-
լեցընել, և ահա պաշտօնակիցներէս մէկուն
պահոց մէջ հաւկթ ուտելը և անոր մեկնաբա-
նութիւնը իմ Ստուածաբանական շղերուս
խիստ դպան: Սնհրաժեշտ էր անոր խրատուի-
լը, պատժուիլը և տանջուիլը:

— Եւ ձեր հաւկթաբանելը, «Վ հօճ» եւ զի
օժեալդ ձանձախարիթով:

— Նա՛ որուն յատկան հախիկը եմ, պէտք էր որ
իմ սոսկալի վայրագութեանս երկմարկուէր. ինձի աս-
պարէզ բացուեցաւ ահա անոր սրտն զի արեւ-
դաստանեան վաղցնելու. անոր գագաթն շրեմասանին բոլոր
տնիկները վերէնու պարներով յատկան խոցորելու և այլն:

— Կեցցեն ուրեմն, պաշտօնի Զաքէոս :

— Բայց ափսոս որ ազատութեան սկզբունքը առհասարակ ճանչցուած չըլլալուն՝ իմաց ազատ դադարաւորս դործադրելու մասին ունեցած ջանքերս պատճառ եղան ինձ օրապահիկէս ալ զրկուելուն : անպիտան խմբագիրները իմ հակառակորդին նկատմամբ յօրինած ըսքանչելի մէկ յօդուածս 'ի հրատարակութիւն չընդունելուն համար, ստիպուեցայ իմ այս նեղ վիճակիս մէջ քսակս բոլորովին պարպել՝ մասնաւոր յայտարարութեամբ մը իմ հակառակորդս 'ի մահ վիրաւորելու և հարուածելու նաև Մամուլը՝ որ իմ յօրինած այն հակթածիրտ յօդուածս չուզեց շարիւղարի ընել, նա որ ինքը զինքը ճշմարտութեան բացարձակ պաշտպան կ'ըսէր՝ չուզեց իմ ճշմարտութիւններս 'ի լոյս հանել, և իրեն՝ որ խորհրդապահ ըլլալ կը վայելէր, իմ իրեն տուած տեղեկութիւնս 'ի վերայ տանեաց քարոզելով՝ զիս խայտառակեց, և որ աւելի ցաւալին է՝ զիս սենեակէն ալ վըռնտեց :

— Կը ցաւիմ ձեր վրայ, թշուկ Զոյիլոս, արդարեւ դուք խորհրդով հակթին մէջ ապաստաներ էք, որովհետեւ ձեր կրած հարուածը հակթին էր :

Եթէ իմ խրատներուս ականջ կը կախես, ասկից ետքը կրելիք հարուածներէդ կրնաս ազատ մնալ : և ես ալ քեզ խմբագրին տանելով՝ ձեռք պաքցընել և հաշտեցընել կուտամ :

Կարելի եղածին չափ իր միջնորդութիւնը կը հայցեմք ձեզ պաշտօննուդ մէջ վերահաստատելու համար :

— Ամենեւին և ամենեւին, չեմ կրնար ընդունիլ այդ առաջարկութիւնդ, անիծեալ ըլլայ Մամուլը, խորտակի՛ն անոր անիւները, ստակի՛ն անոր լրատարները . . .

Հոս տեղ շառագունելով և չգիտնալով շուռախ ապտակ մը իջեցուցի ըսելով, — Ես եմ լրատարն Մամուլ Մէփիստովիէլ : Ո՞չ գիտես զիս խանութիւնն իմայ զի ունիմ 'ի վերայ քո, առնեմ՝ որպէս և կամիմ, թէ հասու լինիցեմ թէ ճշմարտութիւնն իցէ զքո պատմեալ Էֆէֆայան հակթարեանութիւնն :

— (Պատուելին լալով) Զի՛է, զինչ եղեւ

քեզ՝ մի թէ դու իցես զվարպետորդին Մէփիստովիէլ : աղէ պատմեալ, զինչ ճօթ բռնելը իցեմ զինքս արդարացուցանելոյ :

— Դարձեալ դարձցիս դու 'ի ծոցս զկարմրակեղեւ հակթոյն, և ես զքեզ վարախլապատ արարեալ տանիմ 'ի խմբագիրն Մամուլ 'ի նուէր Զատկական սրասերի և անդ զմեղացադու թիւնս բարձր 'ի բերան եկեսցես :

— Ո՛հ, այդ օրմայաճադ գործ իցէ :

— Ապա և դու 'ի վերայ անկուտ խելապատակի քում, զխոշոր կառափս կերեալ իցես շրջմուխիկդ կրեաիկոս :

— Եւ դու կերեալ իցես զտապանահարուածն իմ :

— Դու ոչ ուտիս, արդ հոտեալ իցես, քան զի չբեռնեայ հասկընթանութեամբ ճլխացեալ ես :

— Ի բաց դնալինէն, զի ես քո զհասկացեալ մարդն ոչ եմ : զիմ խըռսըն զալիպ է, փոքր մի եւս և ահա զքեզ սպանանեմ :

— (Օձիքէն բռնելով և ոտքիս տակն առնելով) Դու զճէլէլէ թէքմէին համն բարբառելով ճաշակեալ ես, գաճաճդ Լաբոնիոյ :

— Ոչ :

— Ա՛ռ ուրեմն զհամն : (Բա՛ն, Կա՛ն զարնելով սկսայ լաւ մը դրոշմել) :

— Ամա՛ն, ամա՛ն : ճան քուրթարա՛ն :

Անմիջապէս երկու ոտիկանութեան զին ուորք վրայ հանելով, բռնեցին երկուքս և սկսան տանիլ : Հաղիւ թէ քանի մը քայլ առած էինք, և ահա ես աներեւութացայ հոնկից, և ճամբայ ելայ ուրախ զուարթ եղանակելով և ըսելով :

Հակթարա՛նն

Առեալ տարան

Առ պիղատոս

Ի դատաստան :

ՇԱՐԱԳԻՐ—ՏԵՕՐԷՆ
ԳԻՈՐԳ Թ. ԱՅՎԱԶԵԱՆ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Ռ. Յ. ՔԵՐԵՃԵԱՆ